

Pētījums par vārdšķirām

Mācību materiāls ir paredzēts 8. – 9. klases skolēniem, lai nostiprinātu zināšanas un izpratni par mācītajām vārdšķirām un sekmētu pētīšanas prasmes.

1. uzdevums

1.1. Pārrunā ar klasesbiedru jautājumus un atbildi uz tiem!

Kas ir patstāvīgi vārdi?

Kas ir palīgvārdi?

Kuras vārdšķiras pieder pie patstāvīgajiem vārdiem?

Kuri no patstāvīgajiem vārdiem ir lokāmi, kuri nelokāmi?

Ko morfoloģiskajā analizē nosaka katrai no patstāvīgajām vārdšķirām?

1.2. Izlasi tekstu! Pastāsti, kas īpašs ir tavā vectēvā/vecmammā/mammā/tētī vai kādā citā radniekā!

„Vectēv, vectēv, vai tu lāča maizi atvedi?” Boņš sauc pagalmā.

Vectēvs ieiet loga gaismā, un Boņš redz viņa apsarmojušo ūsu kustēšanos. Arī pats vectēvs ir tik kustīgs un dancīgs, taisni kā jauns kāzās gājējs; sit zābaku pie zābaka, vienu cimdoto roku pret otru un reizēm pat palecas uz augšu. Boņš stāv un var pabrīnēties, kur var vectēvam kaulos rasties tik daudz priecīgas niezēšanas. Varbūt tā ir salšana. Beidzot Boņam ienāk prātā. Tomēr tā kā nevarētu vis būt, ka vectēvs saltu. Viņš nav nekāds nieka vīrs. Vectēvs ir vectēvs, un tādu divu vectēvu nav visā pasaulē.

(Jānis Klīdzējs. *Cilvēka bērns. R.; Sprīdītis, 1997., 27. lpp.*)

1.3. Nosaki patstāvīgās vārdšķiras un morfoloģiski analizē pa vienam vārdam no katras vārdšķiras!

1.4. Uzraksti kāda sava klasesbiedra portretu! Esi draudzīgs un pieklājīgs!

2. uzdevums.

2.1. Pārrunā ar klasesbiedru,

- ✓ ko tu saproti ar vārdu „pētījums”,
- ✓ vai tu atceries kādu pētījumu, par kuru esi dzirdējis kādā no mācību priekšmetiem,
- ✓ ko tu gribētu pētīt!

2.2. Izlasi par pētījuma tēmu, mērķi, uzdevumiem! Izvēlies vienu no piedāvātajām pētījuma tēmām vai izdomā to! Uzraksti pētījuma mērķi un uzdevumus!

2.3. Strādājiet pāri vai grupā! Pārrunājiet savas izvēlētas tēmas, izvirzītos mērķus un uzdevumus!

Pētīt – izzināt, noskaidrot, atklāt

Pētījuma tēma – par ko es rakstīšu

Pētījuma mērķis – ko es vēlos sasniegt (izpētīt, pārbaudīt) pētījuma rezultātā

Pētījuma uzdevumi – kas man jāveic, lai sasniegtu mērķi

Pētījuma tēma

1. Par ko raksta pusaudžu žurnāli?
2. Kādi mājdzīvnieki ir maniem vienaudžiem skolā?
3. Kas ir nozīmīgs maniem vienaudžiem?

Pētījuma tēma. Par ko raksta pusaudžu žurnālos?

Pētījuma mērķis. Izpētīt, par kādām tēmām un problēmām raksta pusaudžu žurnāli

Pētījuma tēma. Par ko raksta pusaudžu žurnālos?

Pētījuma mērķis. Izpētīt, par kādām tēmām un problēmām raksta pusaudžu žurnāli.

Pētījuma uzdevumi.

1. Apzināt, kādi ir pusaudžu žurnāli latvijā.
2. Noteikt pētāmā materiāla apjomu: konkrēti žurnāli, konkrēts laika apjoms
3. izpētīt pusaudžu žurnālus un izrakstīt, par kādām tēmām vai/un problēmām ir raksti žurnālos.
4. Apkopot iegūto informāciju pārskata tabulās un/vai diagrammās.
5. veikt secinājumus par iegūtajiem rezultātiem.

3.uzdevums.**3.1 .Strādāji grupā! Izpētiet uzdevumus un sadaliet pienākumus grupā!****Pētījuma mērķis.**

Izpētīt lietvārdus, darbības vārdus, īpašības vārdus un vietniekvārdus un to lietojumu dažādu rakstnieku daiļdarbu fragmentos.

Pētījuma uzdevumi.

1. Saskaitīt un izveidot pārskatu par mērķī nosauktajām vārdšķirām.
2. Izpētīt vārdšķiras un analizēt to lietojumu literārā tekstā.
3. Salīdzināt lietvārdu lietojumu un lomu izpētītajos daiļdarbu fragmentos

3.2. Veiciet pētījumu! Pārrunāji viens ar otru pētījuma gaitu uzdevumu izpildes laikā!**3.3. Izveidojiet pārskatu un secinājumus par pētījuma rezultātiem!****3.4. Sagatavojiet pētījuma rezultātu prezentāciju un uzstājieties ar pētījuma rezultātiem!****Ieteikumi skolotājam**

Katra skolēnu grupa saņem vienu tekstu, sadala pienākumus grupā – katrs strādā ar vienu tabulu. Pētījuma beigās apkopo secinājumus un prezentē savu darbu.

PAPILDMATERIĀLI**1. pielikums****1. tabula****Lietvārdu izpēte**

	1. dekl.	2. dekl.	3. dekl.	4. dekl.	5. dekl.	6. dekl.
--	----------	----------	----------	----------	----------	----------

Lietvārdi						
Skaitis						
Secinājumi						

2. tabula

	Viennozīmīgi *	Daudznozīmīgi*	Pauž emocionālu attieksmi – kādu?
Lietvārdi			

Skaitis			
Secinājumi			

3. tabula
Īpašības vārdu izpēte

	Pamata pakāpe	Pārākā pakāpe	Vispārākā pakāpe
Īpašības vārdi			
Skaitis			
Secinājumi			

4. tabula

Viennozīmīgi*	Daudznozīmīgi*	Pārnestā nozīmē Pauž emocionālu attieksmi – kādu?
----------------------	-----------------------	--

Secinājumi	
-------------------	--

6. tabula

Darbības vārdu izpēte

	1. konjugācija	2. konjugācija	3. konjugācija
Īpašības vārdi			
Skaitis			
Secinājumi			

7. tabula

	Viennozīmīgi*	Daudznozīmīgi*	Pārnestā nozīmē Pauž emocionālu attieksmi – kādu?
--	----------------------	-----------------------	--

Darbības vārdi			
Skaitis			
Secinājumi			

* - izlases kārtībā, par kuru vienojas skolēni un skolotāji

2. pielikums

Teksti pētījumam

Valda Rūmnieka grāmata „Ozola grāmata” ir detektīvistāsts pusaudžiem. Romāna galvenie varoņi atrod dīvainu sprādzi, un sākas nereāli un aizraujoši notikumi.

1. teksts

Tētis ieteica zvanīt pa tiešo.. Uz 02.

Redzot manu apmulsumu, tētis apņēmās zvanīt pats.

- Izdomā vismaz, ko lai es viņiem saku.

- Saki ... - es vilku garumā. Jā, ko atklāt, ko paturēt pie sevis?

- Saki, - es turpināju, - ka mans dēls, tāpat es, vakar redzēju līķi. Un ... un ka es jau zvanīju vienam izmeklētājam, bet viņš nebija darbā. – Un es parādīju tētim saņurcītu zīmīti ar tālruņa numuru.

- Kāds viņam uzvārds? – tētis jautāja.

- Neatceros, - es novilku, - Bērziņš vai Liepiņš.

Kā par nelaimi, no virtuves istabā ienāca mamma. Viņa apjukusi klausījās tēta sarunu ar policiju.

- Jā, jā, gaidīsim, - tētis pabeidza un nolika klausuli.

- Tā, Janci, - tētis iesāka, bet tūlīt starpā iekrita mamma: - Vai kāds beidzot paskaidros, kas te īsti notiek?

- Vēlāk, - tētis man par atvieglojumu ātri izmeta.
- Tagad, Janci, ej ģērbties, pēc minūtēm piecpadsmit mums atbrauks pakal.
Es aizdrāzos uz istabu kā plēsts – cerībā, ka tētis tiks galā ar mammu. Patiesību sakot, daudz laika nemaz nebija, jo pēc neilga laika brīža zvanīja tālrunis – tūlīt piebraukšot mašīna.
Mamma ar tēti kaut ko sarunājuši. Mani sajūsmināja mamma teiktais: „Lai tā būtu pēdējā reize,”- un vēl vairāk tēta atbilde: „Droši vien Jancis kādu laiku nepirks zelta sprādzes par latu trīsdesmit gabalā.”
Policijā mani gaidīja pārsteigums – snauduļojošā bērziņliepiņa izskatā. Pirmkārt, viņu īstenībā sauca Māris Krūmiņš, un otrkārt, viņš bija možs un darbīgs, laikam izgulējies. Pa ceļam es visu laiku uztraucos – kā tas būs, ja tēta klātbūtnē man jāstāsta par balkonu un visu pārējo? Par laimi, izmeklētājs gluži kā tāds smalks diplomāts lūdz tēti pagaidīt, kamēr viņš ar mani parunāšoties. Tētis tūlīt piekrita.
Vispirms Krūmiņš mani kārtīgi izsunīja par pašdarbību. Divas reizes viņam esot ziņojuši, ka trīs bērni uzmanot *sprādzes veci* utenī. Un tagad izrādās, viņa boss jau beigts! Cik tur trūkstot, lai pienāktu arī mūsu kārtā! Es, protams, spilgtās krāsās attēloju savu kāpelēšanu pa nogalinātā veča ugunsdzēsēju kāpnītēm.

Valdis Rūmnieks. Ozola grāmata. Zvaigzne.,1998., 60.lpp.

2. teksts

Ar mācībām biju galīgi nolaidies. Vienreiz pēc vakariņām tētis dusmīgi iesaucās:
- Kas tev tur ir ar literatūru? Mamma saka – draudot nesekmīga atzīme! Vai tiešām neesi spējīgs latviešu literatūru sagatavot? Kad būs lielais kontroldarbs, par kuru mamma uztraucas?
Pareizi, tas taču šo piektdien, vels ar ārā! Man kaut kas jāizlasa...
Un pavisam nepārprotami skanēja tēta pēdējie vārdi (tos viņš saka, kad mamma uz brīdi aizgājusi uz virtuvi):
- Ja galīgi nolaidīsies ar mācībām, es tev vienkārši aizliegšu spēlēt detektīvu!
Tas nu bija pavisam nopietni.
Tūlīt ķēros klāt. Kas tad man bija jālasa.. sameklēju literatūras pierakstu burtnīcu. Jānis Klīdzējs „Cilvēka bērns”.
Nez, vai mums mājās tāda ir?
- Mammu, vai mums ir Jāņa Klīdzēja grāmata „Cilvēka bērns”
- Man šķiet, ka nē, - mamma prāto. – Es vēl paskatīšos.
Ja, ziepes nevar vārīt, citādi tētis noskaidrīsies ne pa jokam. Un, kad tētis noskaidrīs, tad...
- nav, Janci, - mamma novilka. – meklē žigli, vai kādam klasē nav! Ja ne, dabūsim no bibliotēkas. Tikai nevelc garumā!
Kam paprasīt? O, Jāpiezvana Aijai! Viņai noteikti būs!
Zvanu.
- Aija? Tā esi tu?
- Vai jābrauc/ - Aija steidzīgi nobēra.
- Nē jau! – es norūcu. – Man vajag Jāņa Klīdzēja „Cilvēka bērnu”. Vai tev ir?
Piektdien kontroldarbs.
- Ir gan, - Aija ķiķināja. – Kas man par to būs, ka tev iedošu?
- Izbeidz! – es nošņācos. – Un rītdien noteikti paņem līdzi uz skolu, skaidrs?
- Skaidrs jau, skaidrs! – Aija skābi novilka.

Nākamajā dienā ķēros pie lasīšanas. Iesāku jau skolā (slepus ķīmijas stundā), turpināju vakarā mājās. Tā nekas, tīri normāls gabaliņš, kaut arī par veciem laikiem, un nav grūti lasīt. Ja labi saraušu, līdz pusnaktij būs cauri.

Līdz beigām atlikušas piecpadsmit – divdesmit lappuses, kad nodusmojos, nevar uzreiz atšķirt nākamo lappusi – droši vien Aija košļeni aizmirsusi, muļķe tāda!

Beidzot atšķīru.

Starp lapām izkaltēta, taču zila vizbulīte. Es pieskaros tai, un pēkšņi nesaprotu vairs, kur atrodos; kādā tumšā, nē, tumšzaļi iekrāsotā telpā, un man apkārt – milzīgs ekrāns. Varbūt logs? Viss norit tik zibenīgi, ka nejaudāju visu aptvert. Lūk, zvaigznes, saule, lūk, zilas, sarkanas un pelēkmelnas lodes. Zeme! Jā, tas ir tas pats skrējiens, ko redzējām datora ekrānā: Zeme griežas, Eiropa, pietuvinājums – Baltijas jūra, Latvija... briesmīgā ātrumā pārbraucam pāri Rīgai, tūlīt viss sašķīdīs, nē, parādās Gauja, Murjāņu tilts...

Es atrauju roku.

Tikai nomierināties!

Valdis Rūmnieks. Ozola grāmata. Zvaigzne.,1998., 121.lpp.

3. teksts

No upes ir izkāpusi migla – šķidra un viegla kā balts zirnekļa tīkls un tik tīra, ka fejas varētu savai karalienei gultu taisīt. Es atminos tad, kad lasīju nesen par dejām un fejām – bet neticēju nekam. Jā, nesen es vēl gudras grāmatas lasīju... Esāju pa pašu krastu. Lielās kalvas upē ir mierīgas, bet mazās zāles un stiebri klusi lokās virs ūdens straumes un nekad laikam nestāv mierā – visu garu vasaru. No ūdens sit vēsums sejā un ūdenszāļu smaka, un visa upe liekas kā dzīva būtne, pilna kustības vai noslēpumu.

Es sapinu zirgus lieknā, kur zāle lielāka, mīkstāka, un pats uzskuru uguntiņu zem elkšņiem un biežās egles piekalnītē.

Dūmi kūp taisni kā no altāra, kad dievi pieņem upuri. Kokiem nekust ne zars, ne lapa.

Zem uguns egles zari izskatās kā nedzīvi un krāsoti. Es raugos viņos, un atkal man aizkrīt acis, un atkal es uzmostos, un tā tas iet līdz rītam vienās mokās, vienos uztraukumos. Es pielaužu vienu otru klēp elkšņu zaru, zaļi lapotu, un nolieku guļas vietai. Bet gulēt es nevaru; man bailes, ka zirgi nepazūd, ka neaizguļos: līdz ar saules lēktu man jābūt mājās un jāņem arklis rokā.

Es pieceļos un aizeju uz upes malu un skatos uz vienu un otru pusi. Upe kūp, un vietvietām riņķi ir uz ūdens no zivju dejas. Platās lapas guļ kā plaukstas virs ūdens, un baltās rozes ir staltas un tīras, un nerasniedzamas, man gribas noraut kādu no šīm briedušām ūdens meitām. Pašā vidū viņām ir dzeltenas šķiedras kā ielietas no dienās plūstošiem saules stariem.

Nakts blāzma ir dzeltensarkana un klusām lien no vakariem uz rītiem, bet visa ziemēlpuse ir gaiša, un aiz pļāvām var redzēt egļu virsotņu melnās kontūras, kā izkaisītas uz dzeltenām debesīm. Pašos līčos, kur zāle jau liela, griež grieza, un liekas, naktspulkstenis tur būtu uzvilks un ietu bez apstājas.

Bet tad mežs paliek gluži kluss, kā izmiris. Mazie putni dus, un viņu siltās, skaidrās dzeltenplakstainās acis ir aizvērtas – pār viņiem arī letarģija.

Tikai odi sīc, un viņu ir tik daudz kā putekļu gaisā...

Mani soļi paliek smagi – nakts miegs ir klāt. Zem uguns egles zari izskatās kā nedzīvi vai krāsoti. Es raugos viņos, un atkal man aizkrīt acis, un atkal es uzmostos, un tā tas iet līdz rītam vienās mokās, vienos uztraukumos.

Tad blāzma sāk plaukt un rīta puse dzeltēt. Griežas pļavā apklust, strazdi sāk atkal svilpot, bet migla ir baltāka un smagāka izaugusi.

Jānis Akuraters. Kalpa zēna vasara. Sprīdīša bibliotēka, 1992., 317.

Edmondo de Amčisa (1846 – 1908) romāns „Sirds” ir viens no itāliešu literatūras dārgumiem.

4. teksts

Zēns, kurš atsūtīja kalabrietim marku, man patīk no visiem visvairāk.; viņu sauc Garone, viņš ir vislielākais, platiem pleciem un apaļu galvu, viņam jau gandrīz četrpadsmit gadu.

Viņš ir labsirdīgs – to var nojaust pēc viņa smaida – turklāt man šķiet, ka domāšana viņam ir jau gluži kā pieaugušam cilvēkam. Vēl viens man patīk – tas ir allaž jautrais Koreti, kas nēsā šokolādes krāsas svārkus un kaķādas cepuri, viņa tēvs, malkas tirgotājs, ir piedalījies 1866. gada karā un, kā stāsta, izpelņījies trīs medaļas. Mūsu klasē mācās arī kuprītis Nelli, vājiņš, ar šauru, bālu seju. Vēl ir viens, kas allaž ļoti labi ģērbies un allaž nolasa pūciņas no sava uzvalka – viņu sauc par Voṭīni. Man priekšā sēž zēns, kas iesaukts par ķellīti, tāpēc ka viņa tēvs ir mūrnieks, viņam piemīt īpaša māka – taisīt „zaķa purniņu”; citi bieži lūdz, lai viņš savelk „zaķa purniņu”, un tad smejas. Viņam ir maza, no gabaliņiem sašūta benīte, ko viņš mēdz iebāzt kabatā gluži kā mutautiņu. Ķellītim blakus sēž Garofi, garš un kārns puika ar līku, smailu degunu kā pūces knābi un sīkām acelēm; vienmēr viņš tirgojas ar rakstāmpalvām, bildītēm un sērkokaiņu kārbīnām, un uzdoto viņš saraksta sev uz nagiem, lai pēc tam slepus nolasītu.

Mums ir arī viens kundzēns. Karlo Nobiss, kas izturas ļoti augstprātīgi, viņš sēž vidū starp diviem zēniem, kuri man ļoti patīk: viens ir kalēja dēls – viņš nēsā svārkus, kas sniedzas līdz ceļiem, ir bāls un slimīgs, mūždien izskatās nobijies un nekad nesmejas - , un otrs – sarkanmatis ar nekustīgu roku, tā iesieta lakatiņā, kas pakārts viņam kaklā; tēvs viņam aizbraucis uz Ameriku, bet māte staigā pa ielām, pārdodama dārzenus. Man blakus, kreisajā pusē, sēž jokains puika ar uzvārdu Stardi, viņš ir maza auguma un drukns, un kakla viņam vispār it kā nebūtu; tas ir īsts rūgumpods, nekad ne ar vienu nerunā, un šķiet, ka mācību vielu viņam grūti saprast, taču viņš sarauktu pieri, sakostiem zobiem cieši raugās skolotājā, kad tas ko stāsta. [..]

Vislieliskākais, visgudrākais zēns no visiem, protams, ir Derosi; skaidrs, ka arī šogad viņš būs klases pirmais skolēns. [..] Man tomēr labāk patīk Prekosi, kalēja dēls ar garajiem svārkkiem un slimīgo seju; stāsta, ka tēvs viņu sitot. [..]

Taču Garone ir no visiem vislielākais un vislabākais.

Edmondo de Amčiss. Sirds. Sprīdīša bibliotēka, 1994., 11.